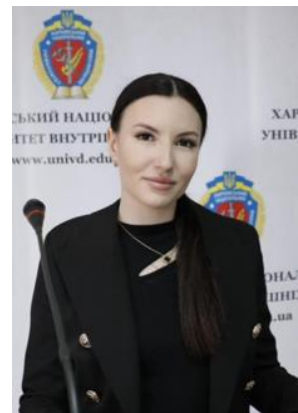

Владислав Геннадійович КУНДЕУС,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, Харків)

Юлія Сергіївна МИТРОФАНОВА,
доктор філософії в галузі права
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, Харків)

ВИДИ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

У статті здійснено комплексний аналіз кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, передбачені розділом IV Особливої частини Кримінального кодексу України. Розглянуто еволюцію законодавчого підходу до визначення насильства як обов'язкового елемента складу таких кримінальних правопорушень, а також співвідношення категорій «насильство» та «примушування». Наголошено, що під впливом Стамбульської конвенції акцент у правозастосуванні змістився з оцінки застосування фізичного примусу на визначення факту відсутності добровільної згоди потерпілої особи. Це зумовило нові підходи до визначення кола насильницьких діянь проти статевої свободи та статевої недоторканості. У роботі доведено, що зґвалтування, сексуальне насильство та примушування до вступу в статевий зв'язок належать до категорії насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості. Запропоновано уточнені підходи до тлумачення

поняття «наси́льство» у кримінальному праві, що має значення як для правотворчої, так і для правозастосовної діяльності.

Стаття акцентує увагу на розбіжностях між законодавчим і доктринальним підходами та необхідності гармонізації національного права з міжнародними нормами, що передбачає перехід від класичного розуміння насильства до нового, що базується на відсутності добровільної згоди.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, статеві свободи, статеві недоторканності, насильство, примушування, сексуальне насильство, зґвалтування, Стамбульська конвенція, кримінальне право України.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку кримінально-правових відносин проблематика насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності є однією з дискусійних у кримінально-правовій науці. Її актуальність зумовлена тим, що йдеться про кримінальні правопорушення, у яких поєднується подвійна небезпека: з одного боку, посягання на фундаментальні права людини – свободу та недоторканність у сфері статевої свободи, а з іншого – застосування різних форм насильства. Саме ця ознака, насильницький характер, відрізняє їх від інших кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності і вимагає окремого наукового аналізу.

Крім того, відсутність єдиного підходу до тлумачення поняття насильства в законодавстві та доктрині, а також необхідність урахування міжнародних стандартів, зокрема положень Стамбульської конвенції, обумовлюють потребу у системному дослідженні цього питання. Це дозволить чіткіше визначити види насильницьких кримінальних правопорушень, їх ознаки та особливості кваліфікації. Це зумовлює актуальність дослідження.

У науці кримінального права загальним питанням насильства як кримінально-правової категорії, а також окремим аспектам його прояву у кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканності особи присвячені праці таких науковців, як О. М. Гумін, Д. О. Даниленко, А. С. Комісаров, В. П. Кушпін, В. О. Навроцький, О. В. Олішевський, К. М. Плутицька, Г. М. Собко, М. В. Сийпловіч, О. М. Храмцов та інших дослідників. Водночас у сучасних умовах розвитку кримінально-правових відносин низка аспектів, зумовлених, зокрема, імплементацією положень Стамбульської конвенції, у сфері кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності потребує подальшого ґрунтовного наукового опрацювання. Такий підхід є необхідним для гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та забезпечення більш ефективного захисту прав і свобод людини.

Метою статті є визначення видів насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності на основі аналізу положень національного кримінального законодавства та

міжнародно-правових стандартів.

Виклад основного матеріалу. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи передбачено статтями розділу IV Особливої частини кримінального кодексу (далі – КК) України. У літературі зазначають, що кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи – це умисні суспільно небезпечні та протиправні діяння, які посягають на статеву свободу та недоторканість¹.

До кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, належать: 1) зґвалтування (ст. 152 КК); 2) сексуальне насильство (ст. 153 КК); 3) примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК); 4) вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 КК); 5) розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК); домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156¹ КК). Залежно від того, чи застосовано під час вчинення таких кримінальних правопорушень фізичне та психічне насильство, у науці кримінального права їх поділяють на дві групи: 1) злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, пов'язані із застосуванням насильства (ст. 152, 153, 154 КК), тобто так звані «насильницькі сексуальні злочини»; 2) кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, не пов'язані із застосуванням насильства (ст. 155, 156 КК) – так звані «ненасильницькі сексуальні кримінальні правопорушення»².

Для визначення видів насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, пріоритетним є дослідження самого поняття «насильство». Саме ґрунтовне розуміння цього поняття дозволяє провести чітке розмежування між різними видами посягань, передбачених розділом IV Особливої частини КК України.

Поряд з тим, що поняття «насильство» досить часто використовується законодавцем у конструкції статей, Кримінальний кодекс України не містить легального визначення цього поняття. Аналіз положень Особливої частини Кримінального кодексу України дозволяє констатувати, що цей термін уживається у двох основних поняттях. По-перше, «насильство» може виступати як узагальнююче поняття без конкретизації його форм чи видів, коли законодавець навмисне залишає його зміст відкритим і невизначеним у формулюваннях складів кримінальних правопорушень, де важливо підкреслити сам факт його застосування, без деталізації його проявів (наприклад: умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті поєднані з насильством (ч. 2 ст. 162 КК); насильство над особою (ст. 294 КК); незаконне

¹ Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / О. В. Попович, Л. В. Томаш, П. П. Латковський, А. Ю. Бабій. Чернівці, 2022. С. 53.

² Левченко Ю. О., Лобан Д. В. Кримінально-правова характеристика насильницьких злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 2. С. 27. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvns.2021_2_5; Савченко А. В., Кузнецов В. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2005. С. 345.

перетинання державного кордону України поєднанні із насильством (ст. 332² КК); застосування насильства щодо підлеглого (ч. 2 ст. 426 КК); насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК). По-друге, окремі статті КК України деталізують і конкретизують види насильства, закріплюючи їх у правових нормах. Йдеться, зокрема, про домашнє насильство, що може мати фізичний, психологічний чи економічний характер, а також про сексуальне насильство, яке утворює самостійний склад злочину. В цьому зв'язку В. О. Навроцький наголошує, що, «Вказівка на насильство у КК здійснюється різноманітно. Переважно, про вид насильства не вказується, в одному випадку (ст. 180 КК) йде мова про «психічне» насильство, у назві ст. 126-1 КК йдеться вже про «домашнє» насильство, у диспозиції ч. 1 цієї ж статті про «фізичне, психологічне або економічне насильство», у п. 10 ст. 115 та ст. 153 згадується «сексуальне» насильство. Таким чином, поряд із наскрізним поняттям насильства, використовуються і відособлені види цього поняття. Особливо гостро стоїть питання про прийнятність поділу поняття насильства на фізичне та психічне»¹.

У доктрині кримінального насильства традиційно поділяють на два види: фізичне та психічне². «До фізичного насильства, з точки зору семантики, – зазначає О. В. Олішевський, – слід відносити вплив на тілесну недоторканність, здоров'я чи життя особи проти, поза, а в деяких випадках за її волею шляхом використання фізичної сили людей чи тварин, технічних засобів, уражуючих факторів і властивостей інших об'єктів матеріального світу або різних явищ природи».³ «Психічне насильство, – підкреслює А. В. Байлов, – це вчинений у будь-якій формі поза (або проти) волі та свідомості потерпілого протиправний і психологічний вплив на нього. Цей вид насильства охоплює погрози: завдати фізичної шкоди (вбивством, тілесним ушкодженням, тощо), заподіяти майнову шкоду (знищення або пошкодження майна), нанести моральну шкоду (розповсюдження відомостей, що ганьблять особу або його родичів та ін.)»⁴. В цьому зв'язку В. О. Навроцький наголошує: «...коментуючи окремі статті Особливої частини КК України, де передбачено застосування насильства, автори відзначають, що під ним слід розуміти як фізичний, так і психічний протиправний вплив на іншу особу»⁵.

¹ Навроцький В. О. Наскрізні та відособлені поняття кримінального права України. *Право України*. 2020. № 2. С. 92.

² Даниленко Д. О. Насильство як кримінально-правова категорія. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2021. № 32. С. 42. DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2021-32-06>; Кушпін В. П. Генезис поняття насильства у теорії кримінального права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 807. С. 139.

³ Олішевський О. В. Насильство людини над собою: кримінально-правовий аспект. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2022. № 1 (26). С. 62.

⁴ Байлов А. В. Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08 08. Харків, 2004. С. 10.

⁵ Навроцький В. О. Наскрізні та відособлені поняття кримінального права України. *Право України*. 2020. № 2. С. 92.

В цілому, у науковій літературі насильство визначають як дію або бездіяльність однієї людини стосовно іншої, що завдає шкоди здоров'ю, як фізичному, так і психічному, принижує почуття честі й гідності¹. «Насильство, – підкреслює О. М. Гумін, – це умисний суспільно-небезпечний і протиправний вплив, що здійснюється шляхом психологічного або фізичного посягання особою на інших осіб, у результаті якого заподіюється шкода або створюється реальна загроза для життя, здоров'я, честі і гідності та інших прав і свобод громадян, що гарантовані Конституцією України і охороняються кримінальним законом. Це визначення є по суті визначенням кримінального насильства»². Отже, простежуються певні розбіжності у тлумаченні поняття «насильство» в законодавстві та науковій доктрині. У кримінальному законі воно здебільшого застосовується як узагальнене чи конкретизоване позначення окремих форм протиправного впливу – фізичного, психологічного, економічного або сексуального. Натомість у кримінально-правовій доктрині це поняття трактується більш вузько, оскільки зводиться переважно до умисного суспільно небезпечного й протиправного впливу на особу, що здійснюється шляхом фізичного або психологічного посягання та спрямований на обмеження свободи волевиявлення потерпілого чи заподіяння шкоди його правам.

На наш погляд, при визначенні видів насильницьких злочинів проти статевої свободи та недоторканності перш за все слід виходити саме з того, як законодавець використовує поняття «насильство» у диспозиціях відповідних статей Кримінального кодексу України цього розділу. Безпосередньо термін «насильство» використовується у назві ст. 153 КК «Сексуальне насильство». У диспозиції цієї статті він набуває спеціалізованого змісту, який конкретизується через ознаки насильницьких дій сексуального характеру. Так, ст. 153 КК визначає сексуальне насильство як вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої. Не вдаючись у теоретичні дискусії щодо змісту поняття «насильницькі дії», можна стверджувати, що сам законодавець визначає це кримінальне правопорушення як насильницьке. По-перше, на це прямо вказує назва статті – «Сексуальне насильство», у якій термін «насильство» закріплений як визначальний. По-друге, у диспозиції статті 153 КК йдеться саме про «насильницькі дії сексуального характеру», що підкреслює примусовий характер посягання та відсутність добровільної згоди потерпілої особи. По-третє, законодавець свідомо відмежував цей склад злочину від інших посягань на статеву свободу (наприклад, зґвалтування чи розбещення неповнолітніх), де термін «насильство» не застосовується. Це означає, що у випадку ст. 153 КК саме насильство визнається визначальною рисою, яка формує суспільну небезпечність діяння. Отже, віднесення цього

¹ Лісниченко Л. Кримінально-правова характеристика грабежів і розбійних нападів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 255.

² Гумін О. М. Кримінальна насильницька поведінка особи: теоретико-прикладні аспекти : автореф. ... дис. д-ра юрид. наук. спец: 12.00.08. Львів, 2011. С. 23.

правопорушення до насильницького виду кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості закладена самим законодавцем як у назві, так і у змісті диспозиції статті.

Після визначення сексуального насильства як насильницького кримінального правопорушення доцільним є перехід до аналізу ст. 154 КК «Примушування до вступу у статевий зв'язок». Хоча ця стаття формулює склад злочину через поняття «примушування», а не «насильство», існує тісний взаємозв'язок між цими категоріями, що обґрунтовує розгляд примушування через призму насильства. Так А. С. Комісаров зазначає, – «Кримінальний кодекс України використовує дуже близькі по значенню, але різні за лексичною формою поняття – «примушування», «насильство», «примус». Зміст цих термінів один – насильницький вплив на потерпілого»¹. Крім того у доктрині кримінального права примушування до вступу у статевий зв'язок традиційно відносять до насильницьких»².

Чинна редакція ст. 154 КК «Примушування до вступу в статевий зв'язок» передбачає кримінальну відповідальність за два самостійних складів кримінального правопорушення: 1) примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою (ч. 1 ст. 154 КК); 2) примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з особою, від якої потерпіла особа матеріально або службово залежна. Хоча термін «примушування» є досить поширеним у законодавчих положеннях КК, його легального визначення в тексті кодексу не надано. При цьому законодавець розглядає примушування як суспільно небезпечне діяння, яке входить до складу низки кримінальних правопорушень (ст. ст. 134, 151-2, 154, 174, ч. 2 ст. 180, 258-1, 280, 300, 301-1, 301-2, 355, 369-3, 373, 386, 404 КК). Варто зазначити, що у деяких нормах спосіб вчинення примушування деталізується як обов'язкова ознака злочину. Наприклад: примушування шляхом насильства чи погрози застосування насильства або шляхом інших незаконних дій (ст. 174 КК); примушування поєднане з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна або з погрозою розголошення відомостей, що ганьблять її чи близьких родичів (ст. 154 КК); примушування шляхом фізичного або психічного насильства (ст. 180 КК); примушування з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства (ст. 258-1 КК); примушування шляхом погрози вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням майна (ст. 280 КК) тощо.

¹ Комісаров А. С. Види і способи примушування (примусу) в кримінальному праві. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 32. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-104-2.04>.

² Савченко А. В., Кузнецов В. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. С. 345; Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудоров, Є. О. Письменського. Т.1 – Луганськ видавництво «Елтон-2», 2012. С. 165, 205; Пехньо Г., Ковальчук О. Насильницька статеві злочинність в Україні: характеристика та міжнародний. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2023. Т. 10. № 4. С. 343; Храмцов О. М. Щодо видів насильницьких злочинів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3 (50). С. 87.

Попри те, що судова практика, зокрема Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2 «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність», визначає примушування як будь-які умисні дії, пов'язані із застосуванням фізичного (побої, тілесні ушкодження, катування тощо) чи психічного впливу (погрози застосувати насильство, знищити майно, розголосити певні відомості тощо)¹, у кримінально-правовій доктрині відсутній єдиний підхід до тлумачення цього поняття. Це пов'язано з тим, що «примушування» виступає як різна ознака у складах багатьох кримінальних правопорушень. У кожному випадку, природа, характер та мета примушування є унікальними, що ускладнює вироблення універсального доктринального визначення. Це призводить до наукових дискусій та розбіжностей у правозастосовній практиці.

Під примушуванням К. М. Плутницька розуміє забарвлені негативною мотивацією, спрямованні на схиляння особи до вчинення певних дій всупереч її волі². На висновок А. В. Плотнікової під примушуванням слід розуміти психічне насильство, яке вчиняється із висуванням певної вимоги з погрозою³. На думку Д. М. Тичини примушування (примус) може бути розглянуте, як свідомий вплив свободи однієї людини на свободу іншої, кінцевим результатом якого є фізичне або психічне підпорядкування⁴. О. О. Вакулик пропонує під примушуванням розуміти незаконний вплив на психіку особи, унаслідок якого остання обмежується в можливості чинити відповідно до своєї волі й вимушена обрати ту поведінку, що їй нав'язують яка суперечить її бажанням⁵. Як зазначає Д. О. Даниленко примушування особи завжди означає примус до дії всупереч її волі та бажанням⁶. В літературі зазначають, що в більшості кримінально-правових норм, в яких примушування є способом вчинення злочину, під ним розуміється застосування до потерпілого погроз або фізичного насильства для впливу на потерпілого з метою змусити вчинити його певні дії або відмовитись від вчинення певних дій⁷. В законодавчих конструкціях складів злочинів, в яких

¹ Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення під неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постанова Пленум Верховного суду України від 27.02.2004 року № 2 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>.

² Плутницька К. М. Співвідношення понять «насильство», «примушування», «спонування», «схиляння» в контексті ст. 154 КК України «Примушування до вступу в статевий зв'язок». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 41 (2). С. 126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_41%282%29_32.

³ Плотнікова А. В. Щодо співвідношення понять «примушування» та «спонування». *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2011. Вип. 17. С. 147.

⁴ Тичина Д. М. Примушування свідка до відмови від давання показань чи висновків. *Право і суспільство*. № 4. 2022. С. 467. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.67>.

⁵ Вакулик О. О. Кримінально-правова характеристика примушування давати показання : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. С. 6.

⁶ Даниленко Д. О. Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : дис. ... доктор філософії : 081 «Право» / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків. 2024. С. 108.

⁷ Сийпловік М. В. Примушення як спосіб вчинення кримінальних правопорушень у сфері

присутня категорія «примушування», – зазначає А. С. Комісаров, – в основному законодавець не конкретизує вид насильства, що застосовується злочинцем. Отже, можемо припустити, що закон використовуючи термін насильство, передбачає будь-яке фізичне насильство (побої, катування, спричинення шкоди здоров'ю різного ступеня тяжкості, насильницьке обмеження або позбавлення волі і т.д.) та погрозу застосування будь-якого фізичного насильства, якщо воно відповідає вимогам способу примушування¹.

Розглядаючи зміст примушування у ст. 154 КК у літературі зазначають, що під примушуванням слід розуміти незаконний вплив на психіку особи, внаслідок якого вона обмежується в можливості діяти відповідно до своєї волі й вимушена обрати ту поведінку, яку їй нав'язують і яка суперечить її бажанням. Примушування може здійснюватися тільки через залякування (погрози) або в поєднанні з фізичним насильством.² На думку К. М. Плутницької примушування до вступу у статевий зв'язок вчиняється шляхом застосування психічного насильства.³ Досліджуючи зміст психічного насильства як кримінально-правової категорії Г. М. Собко наголошує, що психічне насильство – це передбачена КК України суспільно небезпечна умисна інформаційна дія спрямована на психіку іншої особи з метою придушення, підкорювання волі та здатності на вільне самовираження, яке спрямовано на тимчасову нейтралізацію свідомості, шляхом: погрози застосування фізичного насильства до потерпілої особи або до близьких родичів, погрози пошкодження чи знищення майна, примусу, примушування, тероризування, впливу, гіпнозу, обману чи довірчого ставлення, що завдало або могло завдати шкоду емоційному стану, здоров'ю, соціальним, економічним або політичним інтересам, порушення її особистої недоторканості, а також заподіяти психічні травми потерпілій особі.⁴

На наш погляд, примушування слід розглядати як вимогу виконання чи невиконання певних дії незалежно від волі іншої особи, що може бути поєднана із різними способами впливу на особу: насильства, використання шантажу, обману, уразливого стану особи, службового становища, психічного насильства тощо.⁵

охоронної діяльності // Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів : Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 4–5 червня 2021 р. Харків : Східно-українська наукова юридична організація, 2021. С. 162; Храмцов О. М. Кримінально-правова характеристика примусу та примушування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 40. С. 161.

¹ Комісаров А. С. Види і способи примушування (примусу) в кримінальному праві. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 32. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-104-2.04>.

² Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. С. 149–150.

³ Плутницька К. М. Співвідношення понять «насильство», «примушування», «спонукання», «схиляння» в контексті ст. 154 КК України «Примушування до вступу в статевий зв'язок». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 41 (2). С. 131.

⁴ Собко Г. М. Кримінально-правові та кримінологічні основи протидії психічному насильству : дис. д-ра юрид. наук. : 12.00.08. Київ, 2020. С. 769.

⁵ Кундеус В. Г. Щодо визначення поняття примушування у кримінальному праві // Злочинність і

В цьому зв'язку слід наголосити, що розглянуте поняття «наси́льство» виступає категорією, що охоплює будь-які протиправні примусові дії – фізичні, психологічні, економічні або сексуальні, спрямовані на обмеження волі, приниження гідності або заподіяння шкоди. Примушування, у свою чергу, є конкретизованою формою насильства, що має на меті досягти певної поведінки потерпілого (наприклад, вступу у статевий зв'язок, виконання певних дій). Примушування можна розглядати як спосіб або прояв насильства, який реалізує його ознаки у конкретному кримінально-правовому складі. Водночас не кожне насильство є примушуванням – воно може проявлятися у формі загальної загрози, нанесення шкоди або інших дій, які не передбачають безпосереднього примусу до конкретної поведінки. Таким чином, примушування до вступу у статевий зв'язок (ст. 154 КК) можливо вважати насильницьким кримінальним правопорушенням, оскільки воно реалізує ключові ознаки насильства.

Варто нагадати, що 06.12.2017 року був прийнятий Закон України № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (далі – Закон № 2227-VIII)¹. Закон був прийнятий як безпосередній крок до виконання міжнародних зобов'язань України, взятих після підписання 11.11.2011 року Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами 2011 року (далі – Стамбульська конвенція). Отже, визначаючи види насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності, необхідно виходити не лише з положень Кримінального кодексу України, а й враховувати положення міжнародного права, зокрема Стамбульської конвенції. Такий підхід є правильним з декількох причин. По-перше, Україна як держава-учасниця міжнародних договорів, зокрема Стамбульської конвенції, взяла на себе обов'язок гармонізувати національне кримінальне законодавство з міжнародними нормами. Це означає, що при тлумаченні видів насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності необхідно враховувати не лише внутрішні положення КК, а й міжнародні стандарти. По-друге, Закон № 2227-VIII був прийнятий як безпосередній крок до виконання міжнародних зобов'язань, які Україна взяла на себе після підписання Стамбульської конвенції. Його ухвалення стало необхідним для приведення національного кримінального законодавства у відповідність до європейських стандартів у сфері протидії

протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України; Нац. поліція України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінолог. асоціація України. - Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 154.

¹ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>.

гендерно зумовленому та сексуальному насильству.

Зокрема, Стамбульська конвенція встановлює єдині міжнародні стандарти щодо криміналізації всіх форм насильства проти жінок та сексуального насильства. «Насильство стосовно жінок», відповідно до ст. 3 Конвенції, розуміється як «порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства щодо жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті»¹. За змістом конвенції країни, що її ратифікують, мають криміналізувати такі порушення: психологічне насильство (ст. 33); переслідування (ст. 34); фізичне насильство (ст. 35); сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування (ст. 36), примусовий шлюб (ст. 37); каліцтво жіночих геніталій (ст. 38); примусовий аборт та примусова стерилізація (ст. 39); сексуальне домагання (ст. 40)².

Стаття 36 «Сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування» Стамбульської конвенції визначає: «Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб було криміналізовано такі форми умисної поведінки: а) здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета; б) здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою; с) примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою»³. Отже, Стамбульська конвенція передбачає криміналізацію трьох форм «Сексуального насильства, у тому числі зґвалтування»: «1) здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета; 2) здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою; 3) примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою». Таким чином у Стамбульській конвенції поняття «сексуальне насильство» трактується як узагальнюючий термін, який: не обмежується лише зґвалтуванням, охоплює різні форми примушування до сексуальної поведінки без добровільної згоди, включає дії, що варіюються від «менш агресивних» (наприклад, примус до небажаних дотиків чи непристойних дій) до найбільш жорстоких (зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції тощо). Отже, можливо стверджувати, що зґвалтування, сексуальне насильство та примушування до вступу в статевий зв'язок належать до категорії насильницьких кримінальних правопорушень.

¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Міжнародний документ Ради Європи. Конвенція від 11.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

² Там само.

³ Там само.

Слід вказати, що попередні редакції ст. 152 КК та ст. 153 КК передбачали вчинення відповідних кримінальних правопорушень насильницьким способом – шляхом застосування фізичного насильства, погрози його застосування або використання безпорадного стану потерпілої особи. Натомість чинні редакції цих статей не містять прямого вказання на вказані способи їх вчинення. Зокрема, сучасна редакція ст. 153 КК вказують на насильницькі дії сексуального характеру без конкретизації змісту насильства. А положення ст. 152 КК «Згвалтування» у диспозиції взагалі не містить формулювання про насильницький характер сексуальних дій. Тобто, сучасні редакції, змістили акцент на категорію відсутності добровільної згоди потерпілого безпосередньо під впливом імплементації Конвенції. Слід вказати, що законодавчий підхід до визначення згвалтування й сексуального насильства бере до уваги і позицію ЄСПЛ, яка полягає в тому, що для кваліфікації вчиненого як згвалтування, сексуального насильства принциповим є не стільки застосування сили чи погрози її застосуванням, скільки встановлення відсутності згоди потерпілої особи на статевий контакт (рішення ЄСПЛ у справі «М. С. проти Болгарії» від 04.12. 2003 р.¹). У цьому сенсі такий підхід значно ширший і комплексніший, ніж класичне кримінально-правове визначення «згвалтування» та «примушування до вступу у статевий зв'язок» у попередніх редакціях ст. 152 та ст. 153 КК, де акцент робився на застосуванні фізичного насильства, погрози його застосування або використання безпорадного стану.

В цьому зв'язку слід вказати, що відсутність добровільної згоди потерпілого само на вчинення відносного нього дій сексуального характеру само по собі може свідчити про насильницький характер цих злочинів. Проте, з цим твердженням можна погодитися, однак із певними застереженнями. Як зазначає К. В. Юртаєва, – «...добровільними, на нашу думку, слід вважати форми сексуальних стосунків, учинені без застосування будь-яких форм фізичного або психічного насильства, без використання безпорадного стану потерпілої особи, коли її воля (відсутність добровільної згоди) ігнорується...».² Отже, відсутність добровільної згоди потерпілої особи на вчинення відносного нього дій сексуального характеру може виникати через безпорадний стан потерпілої особи, а не тільки внаслідок застосування до неї насильства (фізичного насильства, погрози його застосування). А тому, вважати згвалтування вчиненим із використанням безпорадного стану потерпілого насильницьким, у класичному розумінні

¹ Стамбульська конвенція – потужний інструмент для подолання насильства за гендерною ознакою : посібник для парламентарів до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами / Посібник для парламентарів до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами / Рада Європи. Страсбург: 5 Strasbourg Cedex, 2019. 108 с. URL: <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2022/2022-HandbookIstanbulConvention-UA.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).

² Юртаєва К. В. Системний аналіз кримінальної відповідальності за злочини проти статевої свободи та недоторканості особи, вчинені неповнолітніми. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 38.

насильства як фізичного та психічного, є некоректним. В цьому зв'язку слід додати, що у попередніх редакціях КК України безпорадний стан особи як форма впливу на потерпілу особу розглядалася як альтернативний спосіб вчинення зґвалтування нарівні з фізичним насильством або погрозою його застосування. Хоча, здебільше у попередній редакції КК ці злочини належали до насильницьких злочинів переважно на підставі тлумачення понять фізичного насильства та погрози його застосування у класичному значенні понять «фізичне насильство» та «психічне насильство». В цьому зв'язку у літературі зазначалося, що злочин, вчинений із використанням безпорадного стану потерпілої особи, коли волевиявлення останньої не придушується, а просто ігнорується, лише з певною часткою умовності міг називатись насильницьким¹.

Крім того, на добровільність згоди на дії сексуального характеру може впливати обман². У випадках, коли згода на дії сексуального характеру надається під впливом певних видів обману, її добровільність має лише уявний, умовний характер. Така згода є сфальсифікованою і не може визнаватися результатом вільного волевиявлення потерпілої особи. Йдеться про обман, що стосується істотних складових самих дій сексуального характеру: особи конкретного статевого партнера, способу вчинення дій сексуального характеру, використання чи невикористання засобів контрацепції тощо. Лише за наявності обману щодо цих чи подібних обставин, які безпосередньо стосуються істотних складових сексуальних дій, обман може визнаватися юридично значимим чинником фальсифікації згоди. У такому випадку отриману згоду не можна вважати добровільною³.

Отже, обман може виступати способом вчинення зґвалтування поряд із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або використання безпорадного стану потерпілої особи. Водночас, оскільки за своїми властивостями обман не належить до ознак насильства, дії, вчинені з його використанням, не можуть мати насильницький характер.

Однак, незважаючи на те, що оновлена редакція зґвалтування (ст. 152 КК) не містить прямої згадки про «насильство» його насильницький характер визначається не тільки традиційним розумінням його як фізичного чи психічного насильства, а відсутністю добровільної згоди потерпілої особи. Це відповідає стандартам Стамбульської конвенції, де відсутність добровільної згоди є ключовою ознакою, яка сама по собі визначає насильницький характер сексуального діяння. В цьому зв'язку слід вказати на рішення Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду України від 7 грудня 2020 року (справа № 562/1629/17) в якому суд наголосив, що: «На відміну від попередньої редакції, у новій

¹ Дудоров О. О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. С. 151.

² Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. С. 142

³ Митрофанова, Ю. С. Кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості особи в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 Право / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2025. С. 110.

редакції ст. 152 КК застосування до потерпілої особи насильства прямо не передбачено диспозицією цієї норми. Однак це не означає, що насильство як спосіб вчинення зґвалтування проігноровано взагалі. Уявляється, що законодавець, формулюючи нову редакцію ст. 152 КК, виходив із положень Стамбульської конвенції 2011 року, в якій визначення дій сексуального характеру значно різняться від визначення в українському законодавстві, в якому протягом значного часу вказівка на насильство була домінуючою рисою цього небезпечного діяння. Тому з приводу нової редакції ч. 1 ст. 152 КК вважаємо необхідним висловити таке: зґвалтування як суспільно небезпечне діяння не виключає насильство, і у більшості випадків вчинити зґвалтування без насильства неможливо (наприклад, при енергійній протидії Отже, стандарти Стамбульської конвенції дозволяють визнавати зґвалтування у сучасній редакції насильницьким кримінальним правопорушенням. Це ґрунтується на контекстуальному тлумаченні насильства, яке враховує не лише його фізичні прояви»¹.

Отже, поряд із сексуальним насильством (ст. 153 КК), примушуванням до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК) з врахуванням Стамбульської конвенції зґвалтування (ст. 152 КК) має належати до насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості.

У той же час, слід зазначити, що у кримінально-правовій доктрині поняття насильство досі трактується більш вузько, оскільки зводиться переважно до умисного суспільно небезпечного й протиправного впливу на особу, що здійснюється шляхом фізичного або психічного посягання. Це в свою чергу може призводити до продовження наукових дискусій стосовно віднесення зґвалтування до насильницького виду кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Висновки. На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що зґвалтування (ст. 152 КК), сексуальне насильство (ст. 153 КК) та примушування до вступу у статевий зв'язок (ст. 154 КК) належать до насильницьких кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості. Це визначення ґрунтується на наступних положеннях:

У диспозиції ст. 153 КК йдеться саме про «насильницькі дії сексуального характеру», що підкреслює примусовий характер посягання та відсутність добровільної згоди потерпілої особи. Отже, сексуальне насильство (ст. 153 КК) є насильницьким кримінальним правопорушенням через свою конструкцію, що закладена самим законодавцем як у назві, так і у змісті диспозиції ст. 153 КК.

Примушування до вступу у статевий зв'язок (ст. 154 КК) є насильницьким кримінальним правопорушенням, оскільки примушування є конкретизованою формою насильства, що може бути поєднана із різними способами впливу на особу: фізичного чи психічного насильства,

¹ Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду України від 7 грудня 2020 року (справа № 562/1629/17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93505801>.

використання шантажу, обману, уразливого стану особи, службового становища, психічного насильства тощо. В цілому, примушування можна розглядати як спосіб або прояв насильства, який реалізує його ознаки у конкретному кримінально-правовому складі. Водночас не кожне насильство є примушуванням – воно може проявлятися у формі загальної загрози, нанесення шкоди або інших дій, які не передбачають безпосереднього примусу до конкретної поведінки.

Стандарти Стамбульської конвенції дозволяють відносити чинну редакцію зґвалтування (ст. 152 КК) до насильницьких кримінальних правопорушень на підставі контекстуального тлумачення поняття сексуального насильства. Стамбульська конвенція виходить за межі класичного розуміння насильства як виключно фізичного чи психічного примусу. Вона зосереджується на відсутності добровільної згоди. Відтак, насильством вважаються будь-які дії, що порушують статеву свободу особи, якщо вони вчинені в контексті, який позбавляє жертву можливості вільно висловити свою волю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байлов А. В. Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08 08. Харків, 2004. 20 с.
2. Вакулик О. О. Кримінально-правова характеристика примушування давати показання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Київ, 2011. 19 с.
3. Гумін О. М. Кримінальна насильницька поведінка особи: теоретико-прикладні аспекти : автореф. ... дис. д-ра юрид. наук. спец: 12.00.08. Львів, 2011. 36 с.
4. Даниленко Д. О. Кримінально-правова характеристика насильства в кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : дис. ... доктор філософії : 081 «Право» / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків. 2024. 219 с.
5. Даниленко Д. О. Насильство як кримінально-правова категорія. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2021. № 32. С. 39–44. DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2021-32-06>.
6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.
7. Комісаров А. С. Види і способи примушування (примусу) в кримінальному праві. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 27–34. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-104-2.04>.
8. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами :

Міжнародний документ Ради Європи. Конвенція від 11.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

9. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудоров, Є. О. Письменського. Т.1 – Луганськ видавництво «Елтон – 2», 2012. 780 с.

10. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с

11. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / О. В. Попович, Л. В. Томаш, П. П. Латковський, А. Ю. Бабій. Чернівці, 2022. 319 с.

12. Кундеус В. Г. Щодо визначення поняття примушування у кримінальному праві // Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України; Нац. поліція України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінолог. асоціація України. - Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 151–156.

13. Кушпін В. П. Генезис поняття насильства у теорії кримінального права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Юридичні науки. 2014. № 807. С. 137–140.

14. Левченко Ю. О., Лобан Д. В. Кримінально-правова характеристика насильницьких злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 2. С. 26–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknus_2021_2_5.

15. Лісниченко Л. Кримінально-правова характеристика грабежів і розбійних нападів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 253–257.

16. Митрофанова Ю. С. Кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості особи в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 Право / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2025. 241 с.

17. Навроцький В. О. Наскрізнi та відособлені поняття кримінального права України. *Право України*. 2020. № 2. С. 81–96.

18. Олішевський О. В. Насильство людини над собою: кримінально-правовий аспект. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2022. № 1 (26). С. 62–67.

19. Пехньо Г., Ковальчук О. Насильницька статевa злочинність в Україні: характеристика та міжнародний. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Юридичні науки. 2023. № 4. Т. 10. С. 342–347.

20. Плотнікова А. В. Щодо співвідношення понять «примушування» та «спонукання». *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2011. Вип. 17. С. 145–150.

21. Плутицька К. М. Співвідношення понять «насильство», «примушування», «спонукання», «схиляння» в контексті ст. 154 КК України

«Примушування до вступу в статевий зв'язок». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 41 (2). С. 130–132.

22. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду України від 7 грудня 2020 року (справа № 562/1629/17) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93505801>.

23. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>.

24. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення під неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: постанова Пленум Верховного суду України від 27.02.2004 року № 2. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>.

25. Савченко А. В., Кузнецов В. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2005. 496 с.

26. Сийплікі М. В. Примушення як спосіб вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності // Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів : Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 4–5 червня 2021 р. Харків : Східно-українська наукова юридична організація, 2021. С. 163–165.

27. Собко Г. М. Кримінально-правові та кримінологічні основи протидії психічному насильству : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 791 с.

28. Стамбульська конвенція – потужний інструмент для подолання насильства за гендерною ознакою : посібник для парламентарів до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами / Посібник для парламентарів до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами / Рада Європи. Страсбург: 5 Strasbourg Cedex, 2019. 108 с. URL: <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2022/2022-HandbookIstanbulConvention-UA.pdf>.

29. Тичина Д. М. Примушування свідка до відмови від давання показань чи висновків. *Право і суспільство*. 2022. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.67>.

30. Храмцов О. М. Кримінально-правова характеристика примусу та примушування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 40. С. 156–165.

31. Храмцов О. М. Щодо видів насильницьких злочинів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3 (50). С. 86–93.

32. Юртаєва К. В. Системний аналіз кримінальної відповідальності за злочини проти статевої свободи та недоторканості особи, вчинені неповнолітніми. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 35–47.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2025

Vladyslav H. KUNDEUS,

Candidate of Law, Associate Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Yulia S. MYTROFANOVA,

Doctor of Philosophy

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

TYPES OF VIOLENT CRIMINAL OFFENSES AGAINST SEXUAL FREEDOM AND SEXUAL INVIOLENCE

The article provides a comprehensive analysis of the criminal law provisions establishing liability for crimes against sexual freedom and sexual inviolability of a person, as defined in Chapter IV of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The evolution of the legislative approach to defining violence as a mandatory element of such crimes is examined, as well as the correlation between the categories of «violence» and «coercion». It is emphasized that, under the influence of the Istanbul Convention, the focus of law enforcement has shifted from assessing the application of physical force to determining the absence of the victim's voluntary consent. This shift has led to new approaches in defining the range of violent acts against sexual freedom and sexual inviolability. The study substantiates that rape, sexual violence, and coercion to sexual intercourse belong to the category of violent crimes against sexual freedom and sexual inviolability. The paper proposes refined approaches to the interpretation of the concept of «violence» in criminal law, which is significant both for law-making and law enforcement practice.

The article also draws attention to the discrepancies between legislative and doctrinal approaches, emphasizing the need to harmonize national law with international standards, which implies a transition from the classical understanding of violence to a new one based on the absence of voluntary consent.

Key words: criminal liability; sexual freedom; sexual inviolability; violence; coercion; sexual violence; rape; Istanbul Convention; criminal law of Ukraine.